

Діло

виходить щоденно передполуднем

РЕДАКЦІЯ
І АДМІНІСТРАЦІЯ:
Львів, Ринок ч. 10, II. пов.
Конто пошти. шадн. 143322.
Адреса для телеграм:
«Діло», Львів.
Гол. Редактор приймає від
11—12 год. передполуднем
Рукописи не звертається.

ПЕРЕДПЛАТА:
Місячної в криву 450 зод.
За границею:
В Америці 1 долар, Франції,
Голландії, Бельгії 20 фр. фр.
Італії 750 л. Німеччині 750 зм.
Швейцарії 3 ш. шр. Чехо-
словацькій 30 ч.ч. Румунії 157
лей, Болгарії 750 л. Австрії
750 ш. — Зміна адреси 1 зод.

В СПРАВІ ОГолошень
ЗВЕРТАТИСЯ ДО АДМІНІ-
СТРАЦІЇ.

ЦІНА ОДНОГО ПРИМІРНИКА
20 сот.

о. Д-р Йосиф Боцян

Епископ Луцький, Епископ-помічник (суфраган) Львів-
ський, б. ректор Духовної Семінарії, царський вчений,
учений, знавець історії нашої церкви, спеціаліст по схід-
ному обряду (ритуаліст), визначний народний діяч — упо-
коївся в неділю, 21. п. м., в 8-мії годині ранку в будинку
Духовної Семінарії.

Перенесення тіла до Собору св. Юра відбулося в понеділок,
22. п. м. Похорони почнуться у вівторок (23. п. м.) в 7-мії
годині ранку. Архидієцка Служба Божа буде відправлена в
10-тій годині, а похоронний похід в 12-тій годині двинеться
на Янівський цвинтар.

Не стало в живих не лише висо-
кого церковного достойника, з яко-
го особовість українське громадян-
ство звязувало великі надії, але не
стало головню високоосвіченої лю-
дини, вченого й жертвенного робіт-
ника на церковно-народній ниві,
в розвідці життя згас Муж, як той
семираменний свічник, якого світло
агасила життєва негода.

Покійний Владика родився 10-го
березня 1879 р. в Буську. З приро-
ди незвичайно обдарований, після
зкінчення гімназії посвятився тео-
логічним наукам. В 25-тому році
став священником (рукоположений
21. серпня 1904). Кілька літ викону-
вав уряд ректора Духовної Семі-
нарії, випускаючи в світ в народ-
ному дусі вихованих богословів.

Епископські священня прийняв у Київі
10. вересня 1914 р. з рук Митропо-
лита А. Шептицького, тоді вже
царського вояки. Небагом і ново-
посвячений епископ слідами Митро-
полита помандрував аж в Сибір.
Сибірачина зіла його й так не дуже
міцне здоров'я. Чахотка і ниркова
недуга переслідували Покійного,
який рвався до праці. Бажаа пра-
цювати на волінському терені, та
на перепоні тому стояли Поляки,
які ніяким чином не хотіли допу-
стити Покійного до його епископ-
ської столиці. Минулого року іме-
новано Покійного львівським Епи-
скопом-помічником, а рік пізніше
невмолима смерть вирвала його
нежданно з числа живих.

В. Й. П.

Народний Зїзд.

II. Конгрес Українського Національно-Демократичного Обєднання.

Дальша дискусія і резолюції о. д-ра Юрика.

Після вибору Центрального Комітету і
Партійного Суду наступило продовження
дискусії над виголошеними рефератами
(а-р. Лемківського, Вол. Целевича і
Вас. Мудрого).

Кость Личківський вказує на по-
требу присвячення більшої уваги містові
і розбудові міських організацій. О. шамб.
а-р. Ст. Юрик (Золочів) підкреслює успіхи
організаційної діяльності попереднього
Центр. Комітету і різко звертається проти
розкладових спроб, що в останньому часі
провадяться з боку деяких членів партії. На
основі сказаного ставить бесідник такі ре-
золюції:

1. Народний Зїзд висловлює партійному
проводові повне довіря і шире призначення
засво його дотеперішню політичну діяль-
ність.

2. а) Народний Зїзд якнайрішучіше осу-
джує всяку фракційну роботу в нутрі пар-
тії та стверджує, що творення організа-
ційних внутрішньо-партійних груп і фракцій
може довести партію до розбиття і роз-
кладу, а не до скріплення.

б) В теперішніх відносинах Народний
Зїзд уважає категоричним наказом хайлі
проводження дійсної консолідації всіх на-
ціональних сил, а з окрема внутрішньої
консолідації нашої партії в імі найвищого
Ідеалу, а тому доручає Центральному Ко-
мітету вести безпосередню боротьбу з
такими сораками фракційної, отже роз-
кладової роботи в нутрі партії.

Рішимою оплесками вітає Зїзд поставле-
ні о. Юриком резолюції. З огляду на те
назва Зїзду звернувся до присутніх, чи
може хто протинувати поставленим резо-
люціям. А коли проти не відозвався ані
один голос, признав їх прийнятими че-
рез акляжцію.

Сед. Крушельницький теж звер-
тається проти розкладових зати, яких ме-
сто підносити єдність партії. Пора зникни-
ти ті зати, досить кирилі. Тільки праця
партії у важкому ліквідаті. І ту пра-
цю з успіхом веде Центр. Комітет, маю-
чи на увазі, що поступає своїй демокра-
тичній, народолюбивій державі — це основ-
ний постулат селян і робітників. (Оплески).

Од. Нісєвський (Скалатщина) вказує
на неприйнятність до нас становище Жидів,
які не лише посередньо поборюють наші
закони змагання, але й безпосередньо

активно протиставляється нашим еманципа-
ційним змаганням на господарському полі.
З цього становища Жидів партія повинна
витягнути відповідні конвенції.

Амар. Березовський (Львів) об-
говорює колонізацію і вказує на слабу
відпорність нашого населення проти чу-
жинного походу на нашу землю.

Д-р Фил. Евин (Львів) критикує за-
своє в політичних резолюціях відношення
до Рад. України, вважає його неясним і
домагається асуксування того відношення
в програмі Рад. України — на його думку
— є суверенною державою, а це —
без огляду на існуючий там лад — має
величезне значення для нас. Так само
домагається він досадного спрещування
відношення до польської держави.
В тому напрямку ставить бесідник від-
повідні поправки.

Вибір Президії Ц. К.

Підчас того, як на селі велася дискусія,
в окремій кімнаті зібрався під проводом
о. Степана Омишківського новови-
бранний Центр. Комітет, щоб перестави
своє уконститування. Головою ЦК і
партії одноголосно вибрано поновомо-
д-ра Дмитра Левицького. Над ви-
бором заст. голови і секретарів розвину-
лася дискусія. Проф. М. Галушчинський
запропонував вибрати президію в попе-
редньому складі. Але що о. Дамян Лопатин-
ський зрезигнував з кандидатури
з одного із заст. голів, то на його місце
висунуто кандидатуру о. прад. Леонтия
Куницького. Після того відноголосно
вибрано заст. голови: сен. Михайла
Черкавського, Гриня Гер-
шаківця і о. прад. Леонтия
Куницького; делегатами до Пре-
зидії вибрано д-ра Олександра
Марітчака і д-ра Корнила
Трояна (з Ходорова), а головним
секретарем Володимира Це-
левича. Дальше уконститування Се-
кретаріату відбувається на найближчому
засіданні Центр. Комітету.

Коли голова Зїзду повідомив про до-
вершене уконститування Президії, на са-
лі зривалася буря оплесків.

Голова партії д-р Дмитро Левиць-
кий просить о голос і заявляє, що коли
11. липня 1925 йому доручено провід пар-
тії, то йому здавалося, що він розуміє ту
честь, якою його наділено, і ті труднощі,

які прийдеється йому поборювати на шля-
ху своєї діяльності. Одне фактично він
не знав тих труднощів, які зявляються в
такій великій партії, як Обєднання. Тому
дякуючи за вибір, просить, щоб всі чле-
ни партії поділилися з ним тими трудно-
щами. Тільки зорганізованими силами зто-
будемо те, до чого змагасмо. Нехай же
всі візьмуть на себе відповідальність за
долю нації. Зі свого боку п. голова обі-
щав працювати, стоячи на стовпі заїї-
сповизання програми і резолюцій, які бу-
дуть ухвалені. (Рясні оплески).

Докола Радянської України.

Дальша дискусія зосереджувалася голо-
вним чином біля Рад. України. Та перед
тим іше

д-р Андрій Луїня (Боріша) вказав,
що дотеперішня відсутність викінченої
партійної програми негативно відбивалася
на розбудові партії. Прада, вже на Нар.
Комітеті (в травні ц. р.) Центр. Комітет
предложив проєкт програми, одначе він
був перетяжений деяким баластом. Нар.
Комітет доручив Центр. Комітетові на о-
снові переведеної дискусії прийти з по-
правками проєктом програми, і добре
зробив Центр. Комітет, що уступив з про-
грами всі несенсціональні речі. Тепер роз-
будова партії може піти прискореним хо-
дом. Треба в партійному дусі освідомлю-
вати громадянство; треба кристалізувати
ідеологію партії, а до того потрібний
ідеологічний журнал. Під організаційним
оглядом треба підтримувати ще тісніший,
як досі, звязок з повітями.

З черги промовив п. Аркадій Ма-
лєцький, одначе нам важко було ско-
пити зміст його промови.

Зип. Диденко зазначає, що д-р Евин
є угодовцем зліва. Він ствердить, що Рад.
Україна є суверенною державою. Це або
нейкість, або свідоме фальшування дій-
сності. Бо чи Рад. Україна, будучи су-
веренною державою, має військову? Чи
має вона свою монетарну систему? Чи
веде самостійну економічну або закор-
донну політику? Чи боронить уряд украї-
нської «суверенної» держави інших украї-
нських земель? Чи «суверенна» держава
моглаб допустити до таких явищ, як ство-
рення молдавської республіки в україн-
ською більшістю, або намагання створити
на українській Волині польську республіку?
Крим, ту нашу руку до моря, відтала
Москва. Українці відтато десятки тисяч
кілометрів простору. Ріжними способами
Україні затігують горло арканом. Сотні
тисяч десятин української землі роздаро-
вують Жидам, а український селянин му-
сит мандрувати на Сибір. Чи це все дас
основу Рад. Україні називатися суверенною
державою? Так не поступають із суве-
ренними державами, ані суверенні держави
не дозволяють, щоб так з ними поводили-
ся. Поправки д-ра Евина не на місці.
Рад. Україна є васалом Москви, а ми не
орієнтуємося на васала, тільки на україн-
ський нарід. (Оплески) о. Маринівч
(Гісьсько) згадає про роллю і значення церкви
і звертає увагу на деякі виступи в пресі,
які можуть те значення підірвати. Зрештою
всесило прийдеться до висновків пере-
дєсідника, заваляючись проти всяких орієн-
тацій на сторонній силі.

Д-р Фил. Евин зазначає, що про-
мова З. Диденка його «сумно тронула».
Подібну аргументацію доводиться йому
зустрічати в польській пресі. Мовляв, там
нічого нема, все є фікцією. Одначе хоч
би в практиці Рад. Україна не була суве-
ренною державою, то бодай значить, що
вона є своєю в теорії. А в теорії при-
знала Україну суверенною державою, як
Німецьчина; признала її суверенність Поль-
ща в рижському трактаті. І не в тому річ,
що там хтось інших господарить, а в тому,
що вже саме теоретичне означення Укра-
їни, як суверенної держави, може нам
принести великі капітали, бо ex oriente lux!

Дм. Ерстенюк: Д-р Евин як пра-
вильно хіба знає, які є атрибути суверенної
держави. Між Диденком і д-ром Евиним
є та різниця, що відносно точкою в оцін-
ці становища Рад. України першого є
історична міра, а другого «вірун». І під знаком
«вірун» голосити, що Рад. Україна є
суверенною державою — значить адоно-
вати існуючому там мішаним-ом, а ми
прещіть змагасмо до мішаним-ом. На Ра-
дянській Україні відбувається певний
культурний рух, який є проявом націона-
лізму вегетативного, але не будуючого,
творчого. Історія повинна бути шари-
vitate. Ми постійно орієнтувалися на всіх і-
всь. Досить тих орієнтацій, бо єдино на-
шою орієнтацією повинна і мусить бути
орієнтація на дрімучі сили народу, що не
дасть нам реалізувати з пахляти-м-ом.

Ред. Дм. Паліт: У своїй антології Рад.
України д-р Евин посунувся до злиско. Бо

що було би, коли бн. побідила бн. Зно-
вєв і Троцький? Де тоді було Петров-
ський, Чубар, Серетник, Шумський, які в
теперішньому моменті є виразниками на-
віль не українського державного самостій-
ництва, тільки територіального автономі-
зму? Які шалені були бн, коли бн могли
ствердити, що на Вел. Україні існує суве-
ренна державність! На жаль, її немає. Ми
обстоємо незалежницьку політику зліва і
зліва, орієнтуємось виключно на силу
українського народу. Навязуючи до сль-
о. Маринівч, бесідник підкреслює, що
національна преса не виступає проти цер-
кви. Одначе вона не може погодитися з
такими новими тенденціями, які хочуть до-
вести до того, щоб церква в першу чергу
служила Римові, а опісля нації (рясні
оплески). Преса не може погодитися з
якією деяких епископів, які змагають до
того, щоб духовенство відірвати від гро-
мадської праці, щоб затулити церкву
жичним культурі і національно-громад-
ського впливу.

Ред. Василь Мудрий: З дискусії,
яка зявилася докола проблеми Рад. Укра-
їни, видно, що деякі дискусанти не зовсім
розуміють в теперішньому становищі
Рад. України або наміриють бути у сфері
теорії. Годиється ствердити, що за
рижським кордоном, на просторі Вел.
України існує специфічний тип радянської
державності. Але чи Рад. Україна є суве-
ренною державою, то лише аїло. Хто
представляє і виконує таку суверенність,
про яку говорять д-р Евин? Народ — ні,
і робітничі класи — також ні! Державні
функції на Рад. Україні виконує комуні-
стична партія. І колиб існувала украї-
нська комуністична партія, то моглаб
сказати, що її функції виконує частина
українського народу, згуртована в тії
партії. Але української комуністичної пар-
тії немає. Є тільки КП(б)У, що є частинною
російської, тепер асесорною завою ко-
мпартії. Який є склад КП(б)У? На основі
офіційних даних з кінця 1925 р. КП(б)У
має 52 проц. Москалів, 23 проц. Українців
і 25 проц. інших (головно Жидів). Отже
диктатуру на Україні виконує КП(б)У,
філья асесорної компартії, в якій є то-
льки 23 проц. Українців (і то в значній мірі
Українців з походження). Годиється ще за-
значити, що в Росії на 1000 душ є 4 кому-
ністи, на Україні на 1000 душ тільки 0,9
комуністів (навіть не 1/4 відс.). І в тому від-
сотку українці беруть участь тільки в че-
твертині. Так представляється та суверен-
ність. Далі бесідник приводить тези КП(б)У
на тему національної політики (береться з
українським шовінізмом, розкладає аспі-
ські розуміння нац. політики, шуте Буха-
ріна, приводить виїмки з радянської преси
(А. Рижський), згадає боротьбу, яка ро-
звивалася за привою виступу Хмельного,
що проповідував будівництво україн-
ської пролетарської (не буржуазної)
культури. Опісля говорив він про консти-
туцію РСРР і випливаючу з неї констру-
кцію уряду та розмежування функцій між
РСРР і складовими республіками. Єдиним
позитивним на Україні є українізація та
ті офіційні зміст дає нам, на жаль,
мало потішального. На Україні відбува-
ється експерименталізм. Українське селян-
ство, головна основа нашої нації, проти-
виться комуністичній диктатурі і тим экс-
периментам, які довершуються на украї-
нським народі. В сучі ріки Україна стала
тепер ще більшою колонією Москви, як
була за царських часів. Укінці бесідника
просить прийняти проєкт резолюції
без пропозованих змін. (Оплески).

До фактичного спростування здогадує-
ється о. Куницький і протиставляє
в справі церкви становищу ред. Паліт.
Немає національної церкви; є тільки
церква греко-католицька і греко-право-
славна, яка має споминати свою окрему
внутрішню місію, а яка одночасно має
послужити українській нації.

Голосування.

Під кінець першого дня нарад, перего-
досовано проєкт програми і політичні та
організаційні резолюції. Їх текст подамо
окремо.

Другий день нарад присвячено справам
освітньо-культурним та економічним.

Турецько-більшовицький військовий пакт.

Лондон, 21. листопада 1926.

«Обсервер» повідомляє, що Ту-
реччина і РСРР закінчили військо-
вий договір. Цей договір передба-
чує, що РСРР, в разі заатак. війни
Туреччини дасть їй поміч усіма
засобами, які матиме в розпоря-
дженні.

З друкарні Видавничої Спілки „Діло” у Львові. Різдво 1991

Розвал самоврядування.

II.

Самоврядування на українській території під Польщею, як вже згадано, представляє собою зупинене побосаніще, картину повного занепаду й руїни. Чим керуються польські відповідальні чинники (про невідповідальні не згадуємо) в здійснюванні такої самоврядної політики, яка мета їх під тим оглядом? Ненависть до українства, нестримний гін зроби ти пакість українському населенню на кожному кроці, стихійно негативне намагаєння не дати українському населенню спроби проявити себе в жадній комірці суспільного життя. Трактуючи його не як частину в кожній ділянці суспільного життя, не робиться вибірок і тут. Але чи цею політикою вислідилося українського громадського життя з усіх комірок суспільного життя і насильного відірвання його від публичних функцій є проявом здорової думки, — треба щонайменше сумніватися.

Польська конституція забезпечує всім громадянам користування широким самоврядуванням, а окремим же те „забезпечення“ поширено на „меншости“. Арт. 109-ий тієї конституції постановляє:

„Кожний г. розклинає має право зберігати свою національність та розвивати свою мову і національні прикмети. Окремі державні закони забезпечать меншостям в польській державі повний і свободний розвиток їх національних прикмет при помочі автономічних союзів меншостей з публично-правним характером, в обсягу союзів загального самоврядування“.

Отже те „забезпечення“ є наскрізь „самочинне“, бо „меншости“ не мали ніякого впливу на нього, взагалі були непричасні до винесення таких чи інших постанов в тому обсягу. Так постановлено в р. 1921. Рік пізніше польський сейм теж „самочинно“, згоріло тоді розповсюд ці основні постанови польської конституції — хоч що правда партикулярно — у відомому законі з 26. вересня 1922 про воєвдську автономію трьох полуднево-східних (галицьких) воєвдств. Цей „воєвдський“ закон, правда, торкається тільки самоврядування — так сказатиб — вищого розряду. Про перші комірки самоврядування він не згадує, але це — зовсім природно — розуміється само собою. Бож будівля „воєвдської автономії“

може бути збудована тільки на підставах самоврядування першого і другого ступня (громад і повітів). За те той закон виразно постановляє, що „воєвдський“ сейм чи сеймики рішають між иншим про мову навчання в школах. Той „самочинний“ закон постановляє також свою самореалізацію до двох літ (до 1924 р.)

Минає два роки — і в речинці здійснення закону про „воєвдську автономію“ заявляється закон з 31. липня 1924 про ліквідацію вже й так обмежених прав української мови в адміністрації, судівництві, нотаріаті, знищення самоврядних установ, на почті й на залізничній враз і підступно „побісцити“ шкільним законом. Означування мови навчання в школах переноситься із „воєвдських сеймиків“ формально на родичів постійно чергуючихся діточих поколінь, а фактично на шкільних інспекторів у спілці з „організаціями народними“.

Означе серед цієї щедрости для „наш. меншостей“ не забуто й про самоврядування. Вл. Кернік, міністр внутрішніх справ хісно-п'ястівської коаліції заряджує на території Сх. Галичини вибори до сільських громад на основі перестарілої, кур'яльної австрійської ординації. А все „самочинно“. Але „організації народів“ анимують крик, що навіть цей нужденний з найнужденніших охляпів самоврядного характеру міг би захитати „народовий характер“ польської держави — і п. Кернік, цей зразок міністерської посплдовности! — відкликає свій розпорядок. І знову тихо, пусто і глухо. Наказні вийти і правит. комісари згід з пануючою нації або адеморалізованої череди панських прислужників „розбудовують“ далі конституцію забезпечене широке самоврядування, винищуючи останки громадського майна.

Але по якійсь часі незнищима „самочинність“ знову проявляється

Як хочеш справді купити дешево і добре
ОКУЛЯРИ І ЦВІКЕРИ
Ідя до ф-ми 820 7-20
ЛЕВ АППЕЛЬ І С-КА
П'яів, вул. Пеґіонів ч. 1.

БРАТА ШТАУБЕР

площа Марійська 7.

поручає як заше зимові плаші, сукні, футра і трикотажі.

Ціни низькі. 776 10—10 Ціни низькі.

з непоборною силою. Щедрий сейм бере справу в свої руки. Притолочені травневим переворотом польської партії в передвиборчій дихоравді готують своїм виборцям величавий дарунок. З комісійних лакамарків витягають вони якийсь проєкт самоврядування всіх ступнів і літом 1926 р. закінчують „народовий“ компроміс щодо його здійснення. Починається молочення проєкту, але перший „санційний“ міністр внутрішніх справ Млодзяновський, не зважаючи на цей компроміс, зі свого боку, теж „самочинно“ обіснує привертнути самоврядування в Галичині, приноворюючи тут виборчі постанови, що обов'язують у Конгресіах.

В межичасі приходить до керми другий „санційний“ міністр внутрішніх справ ген. Складковський. Обіймаючи урядування, заявляє, що підле сльдами свого попередника. І пішов, розписуючи вибори до громадських рад... у краківській воєвдстві — на основі старої, австрійської виборчої ординації. А польські партії підтримують далі компроміс, заявляючи urbi et orbi, що в приспільному ході полагождать самоврядні закони до міських і повітових рад (до сільських закон уже готовий).

Чи що вийде з цього кадрилю польських партій з одного боку і уряду з другого, — важко передбачити. Правдоподібно скінчиться на нічому, а коли й вийде, то нам з того користі невелика. А тимчасом розклад в самоврядній ділянці поглиблюється, деморалізація поширюється, гинець і порохнявлють основні самоврядування. Настала хвиля, коли гріхом було би відрихувати трактувати цю переважно справу суспільного життя і його функцій. Завданням наших політичних чинників звернути особливу увагу на цю ділянку і приступити до збірної, всенародної і систематичної оборони основного чинника громадського життя. Дальше занедбування цієї справи може дати катастрофальні наслідки.

М. Ч.

Трагічні відносини.

Розклад „імени Церкви“. — Еп. Коциловський в боротьбі з українськими інституціями. — Епископ і громадянство. — „Нова Зоря“ твердить епископа. — Одно порявання і муринська етика. — Епископська партія серед духовенства. — Під розгляд деканам.

(Надіслана стаття.)

З того часу, як перемиський епископ став о. Йосафат Коциловський, Перемишль не має спокійно. Замість шоби здохнути своїх вірних, епископ розбиває, точне й озлоблене все доводило себе — „імени Церкви“. Як тільки став епископом, почав „конкурувати“ свою капітулу, яка давала великої поваги й пошани не тільки в перемиській епархії, але також у цілій нашій суспільности. Засуспендував генерального вікарія, бл. п. о. Волошинського, який перед його приходом управляв епархією. Небавом засуспендував цілу капітулу і тримав її під засуспензією на протязі двох літ з горою! То знавм засуспензію з кралюзом, то знов накладав її на них. Спожиявся на тому епископ! а негода про мужицькі інстинкти сільського селяча Івана.

— Іване! а що ти зробив би, якби став царем?

— Я? Найстаршого міністра тай по морді!

— Ов?! —

— А якже би, пся віра, знав, що в царем, та що мене має слухати?!

Ось так! Перемиська громада зразу стала по стороні поневірної капітули. Однак не треба було довго ждати, щоб епископ показав свої інстинкти й громадянам. Неудоволений голосом і позицією, що була зарезервована епископові в усіх перемиських громадянських інституціях, еп. Коциловський стає домагається в тих інституціях просто диктаторської позиції — „імени Церкви“. Не на його владу було це зрозуміти, що на провід у громадянському житті треба собі заслужити. І пішло розбивання перемиських громадянських інституцій — усіх по черзі.

Епископ відтягнувся від дівочого лідею. На протязі пів року навіть катехитові не дозволив уділювати науки релігії в школі! (Яка „зражкова“ пасторалізація для священників!) Далі каменіш, власність епархіального товариства для опіки над воєнними сиротами, якого то товариства епископ був покровителем, так само і за диктаторських замків епископа опинилися в руках соціалістів! З церков-

в. ЛЕВИЦЬКИЙ.

Термідор?

(Від нашого кореспондента.)

Париж, в листопаді 1926.

I.

Нова книжка теперішнього міністра справедливости, члена Академії, Барту, є нині в усіх на руках. Це коротка, приступно написана монографія про „Дев'ятий Термідор“. В книжці зручно зібрано разом все суцільне, що досі відоме про той пам'ятний і символічний день; додано до того декілька відкритих автором нових подробиць; збережено рівновагу й об'єктивність (наскільки про об'єктивність в історії взагалі може бути мова) у відносинах до школи „Дантоністів“ (проф. Оляр) і „Робеспієрів“ (проф. Матіе); не без легкої іронії виведено перед вразливим читачем сконцентровані біля тієї дати й до найвищої напруги піднесені людські героїства й трусоти, людські чесноти й підлости, людську силу й кволість, підіми й занепад, словом, безприкладно драматичні яви й дії відограні в ті дні липня 1794 року, та спокійної — людської комедії й трагедії.

Немає в нашій мові історії Великої Революції (а проте нпр. переклад книги Мадлена дуже гарно став би в пригоді українському читачеві); той пугний всесвітньої історії нема. Аж до шкільних підручників мусимо відкликатись, коли хочемо нагадати читачам день Дев'ятого Термідора, а саме: день 27. липня 1794. р. То був день кінця Робеспєра. Ще попереднього дня

юрба і її дійсні й самозвані представники в законодавчих установах оплескували й під небеса піднімали Максиміліана Робеспєра — не було царя ні короля так високо звеличаного й такого могутнього, як той загадочний провінціал, переможець Людвика XVI-ого та Марії Антоанетти, Жирондистів і Дантона самого. Того дня вже до слова його в Конвенті майже не допущено, а арештованому й відв'язаному до в'язниці тяганому хтось невідомий (може й він сам собі, в самовбивчій намірі!) розторожив pistoletною кулею долішню щок; день пізніше гільотина висвободила від дальших мук, фізичних і душевних, поставленого поза законом передучорашнього самодержця Франції. А нарід-суверен, той самий, що кількадесть годин раніше оплескував Робеспєра, наче полубога, танцював довкола воза, котрим везено засудженого, скавув-ліл і ревіл з радости, плював на закрівавленого від важкої рани, ригав на нього грізю лайок і клевет, воловою кровю замазував стіни його домівки при вул. Св. Гонорія, домівки, яка тільки що була національним і революційним храмом.

Тема — і яка ще! — не тільки для силуваних міркувань школярів, що пріє над письменним завданням. І не тільки для авторів класичних трагедій. Публичний діяч теж знайде в ній товолок до роздумування — ось хоч би, як йому таке ще цікаве — над тривкістю народніх настроїв, над твердістю громадської думки, над вартістю популярности, то що.

Однак не задля таких рефлекс-

сій писаний цей допис ad usum українського читача. Задля чогось иншого.

II.

Дев'ятий Термідор — дата перелому в ході Революції Французької. Що більше: то — символ неминучого, наче день після ночі, перелому в розвитку кожної революції взагалі, в якій країні і в якій державі вона й не булаб.

Немає в світі двох людей абсолютно таких самих, усіми подробицями собі подібних; є раси, є в расах відмінні, є у відмінних одиниць; безконечна, умом невловима й необчислима різноманітність. А все-таки над різноманітністю тією і в ній самій-же — яка наглядна одна-стайність у виявах людської породи! Немає в світі двох людей, які розвивались би вповні так само. Перехід дітчого віку в хлопчий, з мужеського в старечий; полова й умова зрілості; позначки старечого виродіння; любовні акції і реакції; здоров'я і слабкість, усе инше, все те виступає й виявляється в кожнім людським естєві з іншою шкороїстю, іншою напругою, иншим темпом — під ріжними підсоннями, інакше, в ріжних расах інакше, в кожній одиниці інакше. А все таки воно виступає і є неважлима закономірність у всіх проявах розвитку людського життя: з хлопця виростає скрізь і все молодець; трохи скорше або трохи пізніше та такі завіси, мужеський вік переходить у старечий, а

„напереді смерть усіх спіткає“.)

*) Франко.

Переносити живцем аналогію з життя людської одиниці з її фізичними й душевними функціями на життя чи держав, як то робила органічна соціологія, нині ніхто не стане. Однак ніхто й не буде перечити, що є якась sui generis закономірність у розвитку всіх суспільств від первісного стану до стану культури, закономірність у зародках, формальній й замиранні держав; у проявах мира й війни, війни заграничної й горожанської; в чергуванні господарських періодів і т. и. Закономірність та, коли нею користуватись критично й обережно, дає істориків й політиків — правда, не ключ абсолютного певного розуміння минулого або нашого часу, а — неоцінені позначки і вказівки, які діють до приблизного розуміння даного моменту, минулого або сучасного.

В закономірности кожної політичної чи соціальної революції має своє місце свій Дев'ятий Термідор. Історик, „защитним ухом кріпкий“, розмір-но легко відкриває свій Термідор у кожній революції минулих днів. Важче відкрити і напевне, аніж аського сумніву, сконстатувати Термідор — сучасникові, супроти революції, що розвивається на його очах.

Так, як на наших очах розвивається російська революція, а з нею й революція українська.

Чи настає уже, чи не настає іша, чи може тільки настане на наших очах у Москві і над Дніпром — свій Термідор? Це питання переважно, можна сказати: найважливіше питання наших днів.

(Продовження буде.)